

הרב אליהו דוד הכהן רייכמן
ראש ישיבת מאור ישראל קרית גת

0234567 תחילת

בדבר כשרות מי המוביל הארצי לשימוש בפסח

אמנם עדיין ישנה בזה פלוגתא אם יש לזה תקנה, דהחיי אדם בסימן קכ"ב סעי"ז כתב, וז"ל: אבל אם נמצא חתיכת פת וכיוצא בו שזה נימס בתוך המים, יש לאסור אפי' בשעת הדחק ואפי' ע"י סינון וכו'. ובשו"ע הגר"ז סימן תס"ז סעי"ב כתב, וז"ל: ואם נמצאת פרוסת לחם או עיסה בבאר, אפי' אם ירוע שלא נשתהה שם מעת לעת, והוא מקום שלא נהגו להחמיר בצונן, אין להשתמש במי הבאר אלא ע"י סינון וכו' ע"כ, הרי דע"י סינון מתיר הגר"ז. אולם בפר"ח שם סי' תס"ז סקי"ב איתא כדברי החיי אדם, וכ"פ בקש"ע סימן קי"ז סעי"ב ובמשנ"ב סימן תמ"ז סקל"ח ובכף החיים סי' תס"ז ס"ק ק"ס, וטעם הדבר מבואר בדבריהם משום דדרכו של חתיכת לחם להתפורר ולהיות נמס בתוך המים, ועל דבר שכבר נמס לא שייך סינון. (ויעויין במשנ"ב סי' תס"ז בשעה"צ אות קי"א שצ"י להשוות בזה דעת הגר"ז עם דעת הפר"ח והח"א, והוא דבר תימה דהגר"ז בפירוש התיר ע"י סינון).

אלא דכל זה אם לא שהה החמץ במים מעת לעת, אבל אם שהה מעל"ע כו"ע מודים דהכל אסור ואז לא שייך סינון, היות דהאיסור נמצא בתערובת כולה דניתן בה טעם משהו מדין כבוש כמבושל דמי וכ"ה מבואר בהפוסקים שם.

על כן עוררו בדבר כשרות מי הכנרת לפסח, היות דיש להניח בודאות דצפים על גביו חמץ גמור אפי' בימות הפסח, ואף דלחשוש על חתיכות חמץ וגרעיני תבואה דאולי שהו במים מעל"ע, כנראה שאינו מן הראוי, דהרי מצויין שם הרכה דגים ועופות שמוכנים לכולעם, אבל עדיין יש לחשוש על פירורים דקים דיתכן שלא הצליחו לכולעם

זה כמה שנים שעוברת הרינה במחנה בני תורה, על עוררין בדבר כשרות מי המוביל הארצי לשימוש בפסח. היות דים הכנרת משמש מאגר המים והמזין העיקרי של המוביל הארצי, והלא ים הכנרת הינו פרוץ לכל ויד כל אדם בו, ויש להניח בודאות שצפים על גביו חתיכות לחם וגרעיני תבואה כשהם חמץ גמור, הנזרקים בו בכל ימות השנה, וכן יש לחשוש מצד הירדן והנחלים הזורמים לכנרת דגם הם פרוצים לכל. ויש להניח דכל זה הוא גם בימות הפסח ע"י נכרים ופריצי עמנו, מבין ריבוי האנשים המבלים בכנרת והנמצאים בסביבתה בכל ימות השנה, וא"כ יש לחשוש על מימיה משום תערובת של חמץ.

וחמץ בפסח הלא אוסר את תערובתו במשהו, ואין שיעור למשהו, וכדברי שו"ע הגר"ז בסימן תמ"ז סעי"ח, דכיון דאוסר במשהו אפי' שנתערב באלפי אלפים. ובבאר היטב או"ח סימן תס"ז סקי"ח, כתב דנוהגין לאסור אע"ג דאיכא תרי משהו, היינו אפי' חתיכה שנאסרה מכח משהו והיא נתערבה באחרות, ובתערובת לח בלח פשיטא לכו"ע דאסור כמש"כ בפרמ"ג שם בא"א סקי"ג ובמשנ"ב סקי"ז, דסוף סוף הרי איכא משהו ואין שיעור לגודלו של משהו.

ואף דצונן בצונן לענין חב"פ הובא בשו"ע שם סעי"ב שתי דעות בזה, דיש אוסרים ויש מתירים. אבל כבר כתבו הפוסקים וכפש"כ במשנ"ב שם סקס"ב, וז"ל: אבל פרוסת לחם או עיסה שנמצאת בתוך המים כתבו האחרונים לאסור אף בצונן, כי טבע פרוסת הלחם והעיסה להתפורר ולהיות נמס בתוך המים ע"כ.

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון ה-1 (קצז-קצח), ניסן תש"ן

זאת מן הדין הרי הם בחזקת שמור, ע"י גידור ופיקוח ושמירה לאורך כל דרכו של המוביל. ברם יש לשים לב בזה בבחינת ערבך ערבא צריך, דנודע לי דבמאגר זוהר וגם במאגר בית נטופה, מחזיקים במאגרים דגים וזה לצורך שמירת איכות וחיות המים (וגם דגים אותם לעת הצורך ע"פ פקוח וע"פ זכיון מיוחד), ואמנם הדגים ניזונים במאגרים באופן טבעי. אבל מי יערוב לנו שלא יטילו להם מזון אי פעם ואולי גרעיני תבואה ובימי הפסח, וכן מי יערוב שהמטפלים בעת הימצאם בשטח המאגרים לא יתעסקו עם חמץ, (ואכן בנוגע למאגר זוהר כנראה שאין לחוש ממנו, היות שבתקופת סוף החורף כולל חדש ניסן, יש די מים במוביל וכנראה שאין מסתפקין אז ממנו), אלא דבכגון זה דאיסור משהו הסכימו הפוסקים דסמכין אחזקה ואין מחזיקין איסור מספק, ועכ"פ ע"י סינון ודאי מהני. וכפי שסיכם הכף החיים בסימן תס"ז ס"ק קס"א, וז"ל: יש לזהר למי שמשמש מבארות בפסח שאין נוהרין מהם כל השנה, ובפרט מבארות של עכו"ם שיש לחוש שמא יש חמץ בבור, שיש לסנן המים בבגד נקי בכל פעם ששואב, כ"כ האגור בשם מהר"י מולין והביאו הב"י בסו"ס זה, (וכ"כ) החק יעקב או' מ"ה, ח"מ או' י"ד, הגר"ז או' מ"ח ומשנ"ב או' ס"ז. וכתב שם הגר"ז אבל מעיקר הדין אין מחזיקין איסור מספק עכ"ד.

וכן בכנרת גופא באיזור המצוי שם פתחו של צינור השאיבה של המוביל, שהוא בפינה הצפון מערבית של הכנרת, שטח רחב של הימה באותו אזור הינו בחזקת שמור וגם מצד החוף. אבל הנידון הוא מצד הכנרת בכללו היות בדבר לח הכל מתערב בכל, ובעה"י נברר ונדון בה מצד נידון הכנרת ובשני חלקים: א', נציין מה שכבר דנו הפוסקים למצוא היתר בנידון דכע"ז בבארות מים שנמצא בהם חמץ. ב', מה שלעד"נ עוד צדדי היתר בנידון הכנרת וכדומה.

עד ששהו במים מעל"ע, ואז יש לחוש אפי' להמתירין צונן בצונן ולהמתירין ע"י סינון. וא"כ יש לנו בנידון ג' חששות לאיסור, חדא דיש לחוש לדעת האוסרים צונן בצונן, ועוד אפי' להמתירין צונן בצונן יש לחוש בדבר המתפורר ונמס רבו האוסרים דלא מהני סינון, ועוד יש לחשוש אולי שהו מעל"ע דאז לכו"ע אסור. וגם דעת העוררין דאין לחלק בין באר מים לבין אגם ואפילו אגם בגודלו של הכנרת.

וראוי לציין דכל הנידון של הערעור הוא בגין חמץ בעין ואפי' בצורה של פירורין הנמצא בכנרת בימות הפסח, אבל החמץ שהי' בו מלפני הפסח הרי מבואר בשו"ע סימן תמ"ז דבטל בס', ואם סולק החמץ בעין מלפני הפסח ואפי' נמס ונתן טעם משהו, הרי בתערובת לח בלח כתב הרמ"א שם בסע"ד דנוהגין דבזה אינו חוזר וניעור בפסח. אלא דכל נידוננו הוא רק ממה דיש לחשוש שמא נשארו פירורין שהן חמץ בעין, ונותנין בפסח טעם משהו.

וכן ראוי לציין דאמנם הפוסקים דנו הרבה בכעין ענין נידוננו בחמץ הנמצא בבור ובאר, אבל ענין שיהא דומה ממש לנידון דילן של הכנרת על גודלו ועניניו המיוחדים, לא מצאנו כלל בפוסקים מהדורות שעברו. על כן נראה דאין לומר דכל מה שנאמר לגבי בור ובאר, גם מה שנמצא בדבריהם בלשון כוללני, דאותם הדברים חלים ממילא גם על נידון כמו הכנרת. אלא נראה שיש לדון לגופו של דבר, לדמות רק בדברים שהם דומים ויש לחלק בהם בדברים שנידון הכנרת שונה מהם.

הנה המוביל בדרכו הארוכה עובר בצפון הארץ דרך תעלות פתוחות לאורך עשרות ק"מ ודרך בריכות ומאגרי מים גלויים לשמים, וכן בדרום הארץ הזרוע הדרומית עוברת ליד מאגר זוהר שהינו גלוי לשמים. עם

א

(א) הנה בנוגע לדיון אם על חשש דפירורין מועיל סינון, בנידון דילן דמי המוביל נראה דלכו"ע מועיל סינון בזה. דהא במקום שהוא רק ספק של חשש פירורין, מפורש בפר"ח סימן תס"ז סק"ב, וכן סתמו שם המשנ"ב סוסע"ק ס"ז וכף החיים ס"ק קס"א, דפשיטא דסמכינן אז אסינון דאין מחזיקין איסור מספק. דהא טבע הלחם והעיסה לצוף על פני המים, וגם הדגים והעופות המצויים בסביבת ים הכנרת הלא מוכנים לבלוע כל פירור חמץ, ושאיבת המוביל היא עמוק בכנרת יותר מעשרה מטר עומק, (משא"כ בבארות המים שדנו בהם הפוסקים, שם השאיבה כנהוג בהם היא מלמעלה למטה, וגם בסתם בארות אינו מצוי שם דגים. אבל כאן בעומק הכנרת) מסתבר דאין להחזיק שימצא שם חמץ בעין, ועל כן פשיטא דאם משום חשש חמץ בעין דיש לסמוך בזה על סינון.

אלא דעדיין יש לדון בגין החשש לטעם משהו דחמץ, דהא מצוי בכנרת חתיכות לחם, א"כ יש לחוש אולי נתנו טעם למאן דאוסר בפסח צונן בצונן, וכן יש לחוש אולי שהו פירורין מעל"ע והו כבוש כמבושל. וכן יש לצרף דנחוש גם לפירורים דנמוסו והו כמעורב במים משהו טעם חמץ, ובעה"י נבאר דגם לזו אין לחשוש.

(ב) השערי תשובה בסימן תס"ז סק"ל כתב בתו"ד שם, וז"ל: ולענ"ד להתיר בזה (בנדון שה"י שם על דבר שה"י בו חשש משהו חמץ ונפל לקדירה) דמשהו דרבנן, וכבר מבואר אצלי במקו"א, שיש מקום לומר דחמץ של א"י או של הפקר אינו אוסר במשהו כו', ובעודו ביד הא"י (או בשעה שהוא הפקר) לא גזרו על תערובתו לאסור במשהו, וכיון שנתבטל אצל הא"י (או בשעה שהיה הפקר), שוב הו"ל כחמץ שנתבטל קודם הפסח דאינו חוזר וניעור וכו', (כשאין המשהו חמץ בעין, ועל כן גם כאן כיון שנתבטל קודם, אף שאח"כ בא לידי ישראל אינו חוזר וניעור)

עכ"ד. ויעויין בזה בשד"ח מערכת חו"מ סי' ג' אות ט"ז במש"כ בזה.

ובדעת תורה לו"ח ז"ל על יו"ד סימן ס סק"ב, חיזק את התירו של השע"ת ודחה או העוררין עליו, וגם ציין שם דבנידון הדומה כעין נידוננו כתב להתיר בשו"ת בית אפרים חאו"ח סו"ס ל"ה, והביא גם בשם מר הגר"ח מואלוז'ין ז"ל שפסק להתיר כסברו הב"א ע"ש. ועפ"ז בגין החשש דמשהו טעם יש להתיר בבארות מים שברשות העכו"נ או כשהם הפקר לכל ונמצא בהם חמץ ופשוט דה"ה בבאר שעומד לרשות כאו"א וכפש"כ בכע"ז בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימ' פ"א בתו"ד שם, וז"ל: בנ"ד כיון שהבאו של רבים ויש רשות לכל אחד לשאוב שנ א"כ הו"ד הפקר ע"כ. ופשוט לפ"ז דה"ז בנדון דילן, דהרי הכנרת יד הכל ממשמשי בו (ויעויין בב"ק דף פ"א דמתנאי יהושע שהנחיל את הארץ, דהכל מחכין בימה שי טבריא), והרי הוא בזה כדין הפקר דלא גזרו על תערובתו לאסור במשהו.

(ג) המגן אברהם בסימן תמ"ז סק"ו כתב בתו"ד שם, וז"ל: המרדכי בפ"ב כתב דחטים בבאר הו"י נוטל"פ, ובפ"י דתרומות איתא דשעורים הו"י נוטל"פ בבור. וכתב עוד דעיסה חמץ שנפלה לבאר וכו', מסתמא נותן טעם לפגם וכו' עכ"ד. ובמחה"ש שם הביא מהא"ר דיישבו היטב מהמשיגים עליו, וכ"פ החיי אדם בסימן קכ"ב סעי"ז ושו"ע הגר"ז סימן תמ"ז סעי"ט. אמנם המשנ"ב בסימן תס"ז בשעה"צ אות קכ"ג דעתו לחשוש לדעת החק יעקב דאינו נוטל"פ ע"ש.

ויעויין לו"ח המהרש"ם ז"ל בשו"ת ח"א סימן רכ"ג בתו"ד שם, וז"ל: ואני מצאתי בהג"א פ"ה דע"ז סו"ס כ"ט דחטים ושעורים ושיפון כולן נוטל"פ בבור ומכ"ש בבאר. ואף דאנן קיי"ל דנוטל"פ אסור בפסח, הנה מצאתי בתשו' מהר"ם ב"ב החדשות סימן קס"ו, דהיכא דפוגם בעין כשכר ביין גם האוסרים בפסח מודים להקל ע"ש, ואף דלא

ודבריו מתאימים בדיוק גם לנידוננו. וגם ידוע
במצולות הכנרת מצויים הרבה מיני בע"ח
הזוללים כל דבר הראוי לאכילה.

(ד) בדבר מש"כ למעלה דבשה החמץ
במים מעל"ע כו"ע מודים דאסור אפי' בצונן.
יעויין בשו"ת טוטו"ד תליתאה סו"ס רי"ד
שפסק להתיר בבאר הנובע שבכל פעם
מתערכים מים חדשים וליכא משום כבוס
ע"ש. ובערוך השלחן סימן תס"ז סע"ג
כתב, וז"ל: ודע דנלע"ד דזה שנמצא במרדכי
ובשאר קדמונים בדין חמץ שנפל לבור
כו', זהו הכל בבור של מים מכוונסים וכו'.
אבל בבאר שהוא מעין הדבר תמוה לומר
שיתחמצו המים (מכח כבישה), שהרי הם
נובעין תמיד ומחוברים להמים שתחתיהם,
כמו שלא נאסור נהר. ואף דהמים עומדים
מ"מ אינם נחים ומחוברים בגידי הקרקע
להמים שמחוצה להם כמ"ש חז"ל בחגיגה
דכולי ארעא חלחולי מחלחלא עכ"ד. (אמנם
תימה גדולה היא על הערוך השלחן שהתעלם
לגמרי מהנידון דפירורין, דכתבו הפוסקים
דטבע חתיכות לחם להתפורר ולזה בודאי
דאין לחלק בין בור לבין באר).

והנה במים הנוזלים וזוחלים דהמים
מחולפים בכל פעם, פשיטא הוא להפוסקים
דלא שייך בהו דין כבוס, כמבואר בדע"ת
על או"ח סי' תס"ז סעי"ב ע"ש. והטוטו"ד
הוסיף לומר כן גם בבאר, היות שבכל פעם
מתערכים גם מים חדשים הנובעים, וסברתו
צ"ל דהנביעה והזרימה של המים החדשים
גורם לריענון של כל המים שמתערכים
בהם, ובגין זה בטל כח הכבישה שנעשה
על ידם. והערוך השלחן הוסיף עוד סברא
להתיר בבאר היות דהמים כולם אינם נחים,
דכיון דכל הזמן משתנית כוח תנוחתם להכי
אין בהם כח כבישה. ועוד הוסיף דהם גם
מחוברים להמים שמחוצה להם, ז"א דיש
לדון את כל המים המחוברים כגוש אחד,
וודאי לא שייך דין כבוס על כל הגוף של
המים שהוא בכולי ארעא, על כן מסתבר

קיי"ל כן מכל מקום בדאיכא ספיקא כו' יש
להקל וכו'.

עו"ש במהרש"ם, והנה מצאתי בתניא
רבתי סו"ס מ"ו, וז"ל: פ"א מצאו בפסח
לחם בתוך באר מים ואסרו לשתות מימי
הבאר כל ימי הפסח עכ"ל, ויש לומר דהיינו
מחשש פירורין. ולפמש"כ הרב בשו"ע כו'
לצדד להקל על ידי סינון בבגד עב גם בפסח
וכו', א"כ גם בנ"ד יכריזו לסנון המים בבגד
עב וכו' ע"כ מדבריו ועש"ה.

ובנידון דילן נראה להוסיף עוד דידוע
דבמי הכנרת יש בהם קצת מליחות, ולעת
עתה עולה קצת מליחותן מעל הסטנדרט
הארצי הנהוג לשתיה, ואשר על כן מוהלים
במוביל במים מתוקים ממקורות אחרים,
להוריד ממליחותן בכדי להתאימן לסטנדרט
הארצי. ובנוסף לזה השכבה העליונה של
הכנרת שבה מצוי החמץ הצף שבגיננו אנו
דנין, יתכן שחלקים ממנו מזוהם משופכים
וטנופת הנשפכים ונזרקים לשם, וגם גדל
ומתרבה בה אצות ויתכן שזה פוגם את
המים, ואמנם במוביל בדרכו הארוכה ישנם
כמה תהליכי שיפור טיהור וחיטוי המים.

ועל כן יש לדון אם אין מי השכבה
העליונה שבה מצוי החמץ או חלקים ממנה
פגום מעיקרה לשתיה, וכל זה בנוסף לדעת
כמה פוסקים דחטים שעורים ושיפון נוטל"פ
בבור ובבאר, ובמקום ספיקא כתב המהרש"ם
דיש להקל בנוטל"פ.

ומכאן נבין גם דאין לנו לחשוש בגין
גרעיני חמץ ראוי שקעו בתחתית הכנרת
לפני שהספיקו הדגים והעופות לכולעם,
ונחשוש בגינם דנותנים טעם משהו חמץ
במים. דהלא בתחתיתה של הכנרת ודאי מצוי
הרבה טין טיט ורפש, וכבר כתב המהרש"ם
שם בסוף התשו', וז"ל: דהכא אם נפל למטה
ברפש שבקרקע הבאר, יש לומר דנתעפש
ונרקב כמ"ש הדרכי משה סימן תל"ו אות
ב' בשם תשו' הרשב"א כו', ואף דהרשב"א
התיר רק בספק גם בנ"ד רק ספק וכו' עכ"ד.

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון ה-1 (קצז-קצח), ניסן תש"ן

להטוטו"ד ולערוך השלחן דאין לאסור את המים שבבאר מטעם כבוש. ומשמע נמי דהתירו אף למאן דאוסר בחב"פ צונן בצונן, דע"פ טעמייהו שכתבו אמרינן דבאר שאני דאין בכח החמץ הצונן לתת טעם בהמים שבבאר.

וכל שלשת הטעמים הנז' להיתר בבאר שייך גם בנידון הכנרת, שגם בה מתערבים בכל פעם מים נובעים וזורמים חדשים, וגם היא מחוברת להמים שמחוצה לה הן בגידי הקרקע והן בנהרות ונחלים הנכנסים אליה והיוצא ממנה, וכן השכבה העליונה של הכנרת שבה החמץ צף, כולה אינה נחה, הן מזרימת המים אליה ממנה ומתחתיה, והן מכח הרוחות הנושבות בה. ועפ"ז ברור דלהטוטו"ד והערוך השלחן דאין לאסור את מי הכנרת בגלל חשש דנבלע בהם טעם חמץ.

וכמו"כ אנו למדים לעצם המוביל גופא דאף שבדרכו הארוכה יש שהמים נמצא בו יותר מעל"ע, דאין לחשוש דאולי נגררו בו פירורים ונתנו במים משהו טעם חמץ, דבמים הנוזלים וזוחלים פשיטא הוא דלא שייך בהו דין כבוש ונתינת טעם ע"י צונן.

ה) הרי נתבאר לן ע"פ ארבעה פוסקים ממה שדנו בענין באר דאין לאסור את המים של הכנרת. דאי משום חשש דפירורים בעין כבר נתבאר לעיל בסע"א דהמקום בכנרת שבו נמצא פתחו של צנור המוביל, אין להחזיק שם מספק איסור דפירורים, ובכגון זה פשוט הוא בפוסקים דסמכינן אז אסינון. ואם משום חשש של נתינת טעם דמשהו חמץ במים, הרי נתבאר להיתר ע"פ ארבעה פוסקים, והם: השערי תשובה הטוטו"ד הערוך השלחן והמהרש"ם. דהשע"ת התיר דבשל הפקר לא גזרו על תערובתו במשהו, וכ"כ להתיר בנידון כעיי"ז הבית אפרים וכ"כ בשם מרן הגר"ח מואלוז'ין ז"ל, וז"ח המהרש"ם ז"ל כתב להתיר במקום ספיקא אם הו"ו נוטל"פ, הטוטו"ד והעה"ש התירו

דבבאר אין דבר צונן נותן בו טעם ואין בו כח של כבוש. וכל אלו ההיתרים שנאמרו לגבי באר שייכים גם לגבי הכנרת.

וכן יש לצרף עוד פוסק חמישי והוא היוסף אומץ להחיד"א, דבדע"ת או"ח סי' תס"ז סע"ד הביא ממחבר אחד, שכתב בשם ספר יוסף אומץ ע"פ דברי רמב"ן וריטב"א, די"ל דמים המחוברים אינם נאסרים אף לענין משהו חמץ. ואמנם בפוסקים מבואר דלא סברי כן, אבל במקום דאיכא הרבה צדדים להקל ודאי דאפשר לצרף לזה גם דעת היוסף אומץ.

וגם דכבר כתבו הפוסקים באו"ח ריש סימן תמ"ז, החק יעקב ובאר היטב והמשנ"ב שם, והחזו"א או"ח סימן קי"ט סק"כ, דהיכא דאיכא צדדים להקל סמכינן אשאלות (ור"ת) דס"ל דחמץ בפסח שוה לשאר איסורים דבטל בששים, וכפש"כ הדרכי משה בתשו' סימן כ"ח בשם המרדכי והביאו המג"א בסימן תס"ז סקל"ג.

ועתה נבאר בעה"י עוד כמה טעמים להיתר שתית הים בנידון דילן של מי הכנרת, וכפי שנבאר זאת להלן.

ב

(א) בשו"ע או"ח סימן תמ"ז סע"ט כתב, יבש ביבש אע"ג דבשאר איסורים חד בתרי בטיל, חמץ במצה אפי' באלף לא בטיל, ויש אומרים דחמץ שוה לשאר איסורין בזה. ושם במשנ"ב סקצ"ה, וז"ל: ואם נאכל אחד מהם, אפי' נתערב חד בתרי מותר לאכול השאר לכו"ע, דכיון דמה"ת בטיל רק מדרבנן אסור, ובדרבנן תלינן שזה שנאכל הי' החמץ ע"כ. והיכא דנפל או נאבד מן התערובת כגודל שיעור כמות האיסור, מוסכם הוא בכל הפוסקים דאז תלינן את הנאבד באיסור והשאר מותר וכמש"כ החזו"א סימן קי"ט סק"כ.

ופשיטא דה"ה בתערובת לח בלח אם תהא כעין תערובת דיבש ביבש, כגון שנתערב טעם חמץ בחבית של משקים, ואותה חבית

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון ה—ו (קצז—קצח), ניסן תש"ן

בדבר כשרות מי המוביל הארצי לשימוש בפסח

עה

אדם מהתערוכת שלא יהיה בו משהו מטעם חמץ.

ולפ"ז אם יהא היכי תמצי בתערוכת לח בלח דיהא ברור לנו, שיש בתערוכת הרבה משהוין הנתפס ונאחז ביד אדם שאין בהן משהו מהחמץ, איה"נ דיהא דינו כדין תערוכת יבש ביבש וכדין תערוכת חבית בחבית שהז', דהא הטעם דתערוכת לח בלח חמור, הוא כפש"כ לפי שאין בהן משהו מהתערוכת שאין בו משהו מהחמץ.

וסמך לדברינו נראה דהמג"א בר"ס ת"ל כתב, וז"ל: שהרש"ל הי' דורש, שכל אחד יאכל מעט קודם פסח מקמח של פסח, כי שמא הי' שם חשש חימוץ ויתלה במה שאכל כו'. וצ"ע דזה דוקא בדב"ח שנתערב יבש ביבש כו', אבל קמח בקמח מקרי לח בלח, (וממ"נ) אם יש ששים הכל שרי (בערב פסח), ואם אין ס' הכל אסור וכו'. וצ"ע בדג"מ ובח"י שכתבו ליישב דהרש"ל הנהיג לצאת ידי הפוסקים דקמח בקמח מקרי יבש ביבש עשב"ה. ובמקו"ח שם הקשה עליהם וכתב להוכיח דבדברים הנבללים אין אומרים לתלות שהאיסור לבדו נפל או נאכל, ובפרמ"ג הקשה דבדאיכא חשש של פירורים לא תלינן לומר שניטל כל האיסור, ויעויין במש"כ בזה בשו"ת מהרש"ם ח"ב סימן רמ"ט ויעב"ה.

ואמנם דיש צורך להאריך בדבריהם ולכה"מ, אבל מתוך המו"מ שבדבריהם יש ללמוד דכל הנידון שלהם הי' בלח בלח ודברים הנבללים, וכן היכא דאיכא למיחש לפירורים הוא משום דיש מקום למיחש דנתערב האיסור בכל התערוכת, אבל אם יהא ברור לנו דאין האיסור מעורב בכל, אז איה"נ דבאיסור משהו שהוא דרבנן כולו מודו לסברת המהרש"ל, דאפי' קמח בקמח וכן לח בלח בכה"ג ונאבד כשיעור כמות האיסור דיש לתלות שבנאבד הי' האיסור.

ועפ"ז יש ליישב היטב דברי הרמ"א בסימן תמ"ז סע"ד, וז"ל: ומיהו בדבר יבש

נתערבה בחביות אחרות, ונאבדה חבית אחת דמותר לשתות בכל השאר, דכיון דרק מדרבנן לא בטיל ובדרבנן תלינן שזה שנאבדה בה היה החמץ.

ויעויין בשו"ע הגר"ז סימן תמ"ז במש"כ כזה בסעט"ז, וז"ל: וכל זה ביבש אבל לח בלח שנתערב בתוה"פ, אפי' נאבד רוב התערוכת כו', וכן אם נתערב מקצת תערוכת זה בתערוכת ב', ומהתערוכת ב' לתערוכת ג' ומג' לד' וכן לעולם כו', כולם אסורים באכילה ובהנאה וכו'. לפי שמהו חמץ שנבלע בתבשיל ראשון נתפשט בכל חלקי התבשיל, ואין משהו בתבשיל שלא יהיה בו משהו מטעם החמץ, שמהו אין לו שיעור ויכול הוא להתפשט ולהתחלק לאלפי אלפים משהוין וכו' עכ"ד.

הנה מש"כ "שמהו אין לו שיעור" ודאי כן הוא מבחינת ההלכה, וכן מש"כ "ויכול הוא להתפשט ולהתחלק לאלפי אלפים" גם זו ודאי שכן הוא. אבל עם זאת ברור הוא דכל דבר גשמי אינו בלתי גבול, דאעפ"כ גבול יש עד לכמה אלפי אלפים יכול הוא להתחלק, דאף שאין בידינו ובכוחנו לפורר ולהגיע עד לתכלית התחלקותה, אבל בודאי יש קץ ומספר ותכלית לסוף יכולת ההתחלקות של הגופיפים המוליקולריים של המשהוין, (דידוע למביני דבר דגבול ההתחלקות הוא גרעין המוליקולה, או לכשתמצי לומר עד לגרעין האטום). וא"כ מש"כ בשו"ע הגר"ז "ואין משהו בתבשיל שלא יהיה בו משהו מטעם החמץ" עכצ"ל דאין הדברים כפשטן, דהלא אם נתערב חתיכת חמץ בשיעור של אלף כמויות שכמותו ונמס כל התערוכת, אם נגיע לתכליתן של המשהוין הלא בהכרח שלא בכל פחות מאלף משהוין יש משהו מהחמץ. וצ"ל דלא דיבר אלא בלשון ההוה, וכונתו על משהו בפועל הנאחז ונתפס ביד האדם, ולא היתה כונתו למשהו תיאורטי, ועז"כ דאין משהו בפועל הנאחז ונתפס ביד

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון ה-1 (קצז-קצח), ניסן תש"ן

כו' שיש לחוש לתערובת כגון פת שנפל ליינ, אע"פ שנטלו משם אסור בפסח, דחיישינן שמא נשארו לו פירורין ונותנין טעם בפסח עכ"ל. ותמה בהגהות רעק"א שם דהא הרמ"א איירי בדלא סינן אותן בער"פ, וא"כ למאי אצטריך ליה לאסור משום שנותנין טעם בפסח, תיפוק ליה משום הפירורין עצמן. ותו דהרמ"א בא בזה לומר דביכש אמרינן חוזר וניעור, תיפוק ליה דהא הי' יכול בער"פ לברר האיסור ע"י סינון, והשתא דלא סינן הר"ז כמו שנפל הפירור לתוכו בפסח דאוסר אז במשהו עכ"ה.

הגהת החסידים

ולדברינו הרמ"א מיושב היטב, דאילו משום הפירור גופא דהוי איסור בעין, הי' מועיל אז בזה שנטל בער"פ את הפת ואח"כ יוכל לסנן היין אפי' בפסח גופא, דאז נתלה את האיסור שהי' בזה שהוציא כבר, להכי אסר משום דנותנין טעם בפסח, היינו דחיישינן דהפירור נתן טעם בכל התערובת ובכגון זה לא אמרינן לתלות.

והשתא כנידון דכנרת בגין גודלו העצום ביחס להחמץ שאנו חוששין בגינן, יש להניח בודאות דאפי' אם נוכל לפורר את החתיכות חמץ דאנו חוששין דאולי צפין בה בימות הפסח, ונעשה אותן לגופיפים קטנים של משהויין, ודאי לא יהא בהם כי אם להיות מעורב בחלק זעיר מאד, ושיעור כמות מים הנתפס ונאחז בידי אדם ודאי יש בכנרת כמויות כאלו פי אלפי מונים אולי אפי' פי מליונים דאין בהם אפי' חשש משהו. וא"כ הויא דין הכנרת כדין חבית שנתערב בה טעם חמץ ונתערבה באחרות, ונאבדה חבית אחת דמותר לשתות בכל השאר. דאף הכא כן הוא דהלא הרבה מים בכנרת נבלעין ע"י הדגים, והרבה זורם עם הירדן ביציאתו בסכר דגניה, וגם הרבה משאבות שונות נמצאות בסביבתה וחלק מהם הם של נכרים השוכנים לידה ושואבים ממנה, וממילא הדין דמותר לשתות בכל השאר כנ"ל.

ואין לומר דאותן כמויות מים שבהם מעורב פירורי חמץ, הם גופא יהפכו כחתיכת איסור מדין חנ"ג, ואז ממילא הם עצמם יאסרו שוב את תערובתן בזה שהם נתערבו במים אחרים, וכן הלאה והלאה עד לאין שיעור, דהא מוסכם בפוסקים כמבואר בסימן תס"ז הן בט"ז ס"ק י"ז והן במג"א ס"ק י"ג, אף דפליגי אי אסרינן בתערובת חמץ תרי משהו, עם זאת כולו מודו דבתערובת שנאסרה ע"י משהו לא אמרינן בזה חתיכה נעשה נבלה.

(ב) הנה במכות דף ד' א' איתא ואר"י א' רב חבית מלאה מים שנפלה לים הגדול, הטובל שם לא עלתה לו טבילה, חיישינן לג' לוגין (שאובין) שלא יהיו במקום אחד, ודוקא לים הגדול דקאי וקיימא. ופרש"י, לא עלתה לו טבילה שמא כל המים שהיו בחבית עומדים יחד וכו', תנ"ה דחיישינן בים הגדול למשקין הנופלין בו שהם עומדים במקומם. ובריטב"א שם כתב, וז"ל: והנכון בזה מש"פ הראב"ד בשם ר' משה הדרשן ז"ל, דשאני הכא דהים הגדול מימיו מלוחים וכבדים ואין המים המתוקים מתערבים בהם וכו', והוי כאיסור שנפל בהיתר והוא ניכר שם שאינו מתבטל וכו' ע"ש.

הרי חזינן דאין הכרח בדבר דכל תערובת לח בלח יתערב הכל בכל, אלא דיש גם אפשרות דחלק מהם יהיו קוים ועומדים במקומם ולא מתערבים עם השאר. אמנם לענין להקל אין לסמוך על זה, היות דאין זה כי אם אפשרות ולא דבר ודאי, אבל לענין להחמיר מצאנו אמנם בט"ז או"ח סימן תס"ז סק"ח שהחמיר בגין חשש כזה, בנידון דיורה מחומצת שהרתיתו בה מים וירדו המים לבור קודם הפסח, כתב שם בתו"ד וז"ל: ולעד"נ דכאן לפעמים אסור (בפסח) אפי' בדיעבד, אפילו (שירדו) קודם לפסח, דהמים המחומצים נשארו למעלה, אף כי נתערבו קצת למעלה, מ"מ הם קוו וקיימא וכאילו הם בעין, ודמיא לההיא דיו"ד סי'

דאולי שקעו בכנרת למטה במצולות, נתבאר למעלה בפרק א' סע"ג ד"ל דנתעפשו ונרקבו שם והווי נוטל"פ. ובקום ספק יש להקל בזה]. עכ"פ מה דאנו חוששין בגין החמץ המצוי וצף בשכבה העליונה שבכנרת, יש בזה ספק אם יוכל להתפשט האיסור בכל מימי הכנרת, דיתכן מאד דהניעור של מקום התערובת לא תספיק שתתפשט על כל שטח הכנרת, ועוד יתכן מאד דהניעור של המים העליונים לא תספיק שתגיע השפעתה אל המים שבעומק למשך שבעת ימי הפסח. ולעיל בסע"א העלינו דהיכא דלא נתפשט האיסור בכל התערובת ונאבדה חלק מן התערובת, דיש לתלות דשם הי' האיסור והשאר מותר.

(ג) למעלה במבוא דברינו העלינו דהאיזור בכנרת בפניה הצפון מערבית שלה, איזור תחנת אשד כנרות, שבה נמצא פתחו של צנור השאיבה של המוביל, איזור זה הינו בחזקת שמור. ועוד נלע"ד דיש להניח דאיזור זה אינו גם בחזקת מנוקה מן חששות דחמץ, היות דיש גם כוחות המונעים ומרחיקים את החששות דחמץ מן האיזור הלזה, וכפי שנבאר זאת בעה"י.

הנה ידוע דמי השכבה העליונה של הכנרת כמעט בתמידות נדחת וזורמת מכיוון הצפון אל הדרום, ובמיוחד בסוף החורף כולל חודש ניסן בשנים רגילות (להוציא שנה שחונה קיצונית שהיא רק לעיתים רחוקות), דאז זורמים אל הכנרת כמויות מים רבים אדירים, מהירדן דרך הפינה הצפון מזרחית שלה וגם מן הנחלים שבמזרח ובמערב, ובעיקרן נופלים בחלק הצפוני של הכנרת, וכל זאת מהוה לחץ אדיר על המים לכיוון הדרום, (ואף כיווני הרוחות מסייע לזאת ועכ"פ אינן מפריעות לזרימת המים אל הדרום כידוע למבינים).

ואמנם מאז הפעלת המוביל שינו בה בכנרת את מעשה בראשית, דמצד אחד סתמו כמעט בסכר דגניה את יציאת המים דרך הירדן מהדרום, ומאידך נשאבים מים

צ"ב בלא ניעור וכיסה דאין מתבלבל בכולו וכו' עכ"ד.

מבואר בהט"ז דהא דתערובת לח בלח מתערב בכולו זה נעשה בכח פעולת הניעור, וכן ע"י כיסוי בדבר חס דהוי כניעור, ופשוט דפעולת הניעור והשפעתה צריך לקחת משהו זמן אלא דקשה לעמוד על שיעורו, ומסתבר עפ"י דאם יהא לנו היכי תימצוי דיכולים לשער ולעמוד על הדבר דאמנם כן הוא שאינם מצורבים, איה"נ דנוכל לצדד בדבר להקל.

ובגידון דכנרת בגין גודלו העצום מאד ביחס להחמץ שאנו חוששין בגינם, אם נבוא לשער ולחשוש על החמץ שנתפורר בתוכה או נתן בה טעם, בכדי שיתפשט החשש על כל שטח הכנרת, ברור הדבר דצריך לריבוי זמן עד שהתערובת תנוער בכל מימי הכנרת. ובזה ודאי דיש להסתפק אם יספיק הזמן של שבעת ימי הפסח, בכדי שתנוער התערובת בכל מימיה של הכנרת. וזה בנוסף למשנ"ת בסעיף הקודם דיש להניח דאין בתערובת בכדי שתוכל להתפשט בכל מימי הכנרת.

ועוד דהחמץ בעת הגעתו ונפילתו בכנרת הוא בשכבה העליונה של מי הכנרת, וידוע דהמים בשכבה העליונה שונים בתכונתם מהמים בעומק של הימה, דבעוד שבדר"כ המים העליונים הינם חמים וקלים יותר ונעים ונדים מצד לצד, המים שבעומק קרים וכבדים יותר ונחים כמעט במקומם, ובעוד דטבע של הדבר הכבד לנוח למטה טבע של הדבר הקל לצוף למעלה. וא"כ יש מקום לומר כדברי הראב"ד בשם ר' משה הדרשן שהז' דאין המים העליונים מתערבים עם המים שבעומק, ועכ"פ יש לומר באופן ודאי דזה צריך לריבוי זמן. וגם טבע הלחם והעיסה לצוף ולהתפורר למעלה, ולחשוש בגין גרעיני תבואה קשים דאולי ירדו ושוהים במים בעומק ונתחמצו שם, נתבאר למעלה דאינו מן הראוי לחשוש דהרי מצויים שם הרבה דגים המוכנים לבולעם, ולחשוש

מרוכים בפינה הצפון מערבית ע"י המוביל. ואכן בשעות שמופעלות משאבות המוביל, היינו בשעות הלילה, נעשה במקום שנמצא פתחו של המוביל מפל מים, ומופעלת על המים שבכנרת משיכה חזקה לכוון המפל מים שהוא בפינה הצפון מערבית. (וזה רק בשעות הלילה שהם שעות השפל של ניצול מערכת החשמל, דבשעות היום שהם שעות עומס רב של ניצול החשמל, מערכת החשמל הארצית הינה מאד מוגבלת מכדי הספקת כח להפעלת המשאבות של המוביל הדורשות כח חשמל רב מאד ועל כן אין המשאבות מופעלות בשעות היום). אולם גם בשעות הלילה לתקופה שאנו דנים בה היינו בתקופת ניסן, בשנים רגילות כמות המים הזורמים אז אל הכנרת, עולים פי כמה מאשר כמות המים הנשאבים אל המוביל, ועוד דשאיבת המוביל גורמת גם להגדלת זרימת מים מגאון הירדן הלוחץ למעלה מהפינה צפון מזרחית של הכנרת. היינו דהמים הזורמים אל הכנרת יש בהם בכדי להחלק, דחלק מהם נמשכים לכיוון מפל המים שבפינה הצפון מערבית בכדי למלא את צרכי המוביל, והשאר שהוא החלק העיקרי דוחק וזורם לכיוון הדרום, למלא את צרכי שאר המשאבות הצורכות כשליש מים מהמוביל וברובן נמצאים בחלק הדרומי של הכנרת, וכן מספקים קצת את הירדן הדרומי, וכן להעלאת מפלס המים, ואכן בדור"כ כמשך כל התקופה הנידונה עולה מפלס המים של הכנרת על אף שאיבת המים של המוביל. (ואף דכשיש עודפים בנהר הירמוך שבדרום, נוהגת חברת "מקורות" לשאוב משם מים ולהזרימם דרך צנורות לכנרת מצד דרום, עם זאת הינה כמות מאד מועטת ביחס לזרימת המים מהצפון, באופן שאין לזה השפעה על הלחץ האדיר של מים מהצפון אל הדרום).

והנה בזה שחלק המים לוחץ לכיוון הדרום, יש להניח עפ"י בודאות דפועל על כל החמץ הצף בכנרת שידחק ויתרחק מן

הצפון לכיוון הדרום. אמנם עדיין יש לדון בדבר החשש שישנו ראולי מגיע לכנרת חמץ מצד הירדן והנחלים הזורמים אליה, ולחשוש ראולי הם נגררים עם חלק הים הנמשכים לכיוון מפל המים שהוא לפתחו של המוביל. גם לזה נראה דאין לחשוש, חדא דאינו אלא ספק של חשש, דהרי בנהרות ונחלים מצוים דגים ועופות המוכנים לבלוע כל חמץ הנזרק לשם, ומבואר בפוסקים דמספק אין להחזיק איסור בנהרות ונחלים. ועו"נ דבעוד שהמים הנמשכים לפתחו של הצינור נמשכים אל העומק שבכנרת ולפינה הצפון מערבית שבה נמצא פתח צינור השאיבה. שאר המים הנלחץ ונרחק אל הדרום הם בשכבה העליונה של הכנרת, להעלאת מפלס המים, וגם הזרימה לשאר המשאבות, וכן הזרימה אליה מן הירדן והנחלים כולם הינם בשכבה העליונה של הכנרת, וגם טבען של לחם ועיסה הינם לצוף על פני המים, ועל כן מאד מסתבר דאפי' אם יהא איזשהו חשד דצף עם הירדן והנחלים חמץ אל הכנרת, דהם נמשכים מע"ג מי הכנרת עם המים הנלחצים ונרחקים לכוון הדרום.

המבואר מדברינו דיש להסיק כי בדור"כ המקום בכנרת ליד פתחו של צינור השאיבה הינו בחזקת מנוקה מן חשש חמץ. וכאן ראוי לציין את חסדי הי"ת, אף דמתכנני המוביל התקינו את פתח צינור השאיבה בפינה הצפון מערבית, מצד החישובים האובייקטיביים שלהם הטופוגרפיים-הידרולוגיים, אבל ודאי מאת ה' היתה זאת דלמשנ"ת יוצא כי דוקא המקום בכנרת שבפינה הצפון מערבית, בנוסף לכל צדדי ההיתר שהעלינו למעלה ובפר"א על כלל הכנרת, יש לאותו מקום עוד מעלה דהיינו גם בחזקת מנוקה מן חשש חמץ.

ד) לסיכום, למעלה בפרק א' נתבאר דיש להתיר מי הכנרת ע"פ ארבעה פוסקים, ה"ה: השערי תשובה הטוטו"ד הערוך השלחן והמהרש"ם, ועד חמישי והוא ספר יוסף

מוריה, שנה שבע עשרה, גליון ה-1 (קצז-קצח), ניסן תש"ן

זאת לענ"ד דלכתחלה מן הראוי והנכון שלא להניח ענין חיוני של כשרות המים לפסח, על חסדי המקרה העיור, ולסמוך על חסדי מפעילי המוביל שהוא בחזקת שמור לכל אורכו. דודאי לכתחלה ראוי שייעשה כפש"כ המשנ"ב בסו"ס תס"ז, וז"ל: כתב בס' תניא, כל עניני הפסח לא יעשה ע"י עכו"ם, וכן ראוי שלא יעשה על ידי קטנים ע"כ. וברור דבכלל זה הוא גם דראוי שלא יעשה עניני הפסח ע"י אנשים הרחוקים מתורה יראה ואמונה.

והיות דחברת "מקורות" הינה חברה ממלכתית, על כן זכותה וגם חובתה של הרבנות כשלוחי ציבור, לדרוש ולתבוע מן חברת "מקורות" המפעילה את מוביל המים הארצי, שתתאם את מהלכיה ופעולותיה בעצה אחת עם הרבנות בנוגע לענין כשרותם של המים, ואמנם ישנם כמה דברים הנצרכים תאום או גם פיקוח של הרבנות, והם: המסננים שבצנרת, חומרי חיטוי וטיהור, המדגה שבמאגרים, הטיפול והמטפלים בה וכן הפיקוח הכללי, והיה שלחנו טהור בעה"ש.

אומץ להחיד"א. וכעין ההיתר דשל השע"ת כתב להתיר בנידון כע"ז הבית אפרים וכן כתבו בשם מרן הגר"ח מואלוזין ז"ל. וגם סתמו הפוסקים דהיכא דאיכא צדדים להקל סמכינן אשאלתות דסובר דחמץ בפסח שוה לשאר איסורים דבטל בששים. וגם כאן בפרק ב' בסע"א ובסע"ב נתבאר עוד כמה טעמים דיש להתיר מי הכנרת. ובסע"ג נתבאר עוד דיש להסיק דהמקום בכנרת ליד פתחו של צינור השאיבה הינו בדר"כ בחזקת מנוקה מן חשש חמץ. והמוביל גופא נתבאר למעלה במבוא דברינו דהינו בחזקת שמור לכל אורך דרכו.

על כן יש להסיק לענ"ד דהמים מותרים לשתייה בפסח וישתו ענוים ויריון, אמנם מהיות טוב וגו' ראוי ונכון לסנן המים במסננת בד שנקביה דקין מאד, וכפי שכ' בשם הפוסקים המשנ"ב בס' תס"ז סוסע"ק ס"ז ובכף החיים שם ס"ק קס"א.

ולסיום, הנני פונה בקריאה ובקשה מהרבנות על מוסדותיה, אף שתלי"ת הסקנו דלהלכה המים מותרים לשתייה בפסח, עם